

پژوهش در «توصیف شهر اصفهان»

■ نوشته‌شاردن: پیکر یک شهر در جهان
اسلام در قرن ۱۷ ترجمه و تألیف: ماساشی هانه‌دا

توکيو: پژوهشگاه فرهنگ شرق، دانشگاه
توکيو. ۱۹۹۶

کازونوموریموتو

می‌باشد. ۱۶۶ عکس رنگی و سیاه و سفید، نقشه‌های مفید، طرحهای فراوان از ساختمانهای تاریخی شهر اصفهان و دیگر نمودارها زینت بخش کتاب گردیده است و خوانندگان را جهت ادراک مطالب کتاب یاری می‌نمایند.

در کار ترجمه، پروفسور هانه‌دا از پروفسور یاسویوکی ساساکی، متخصص ادبیات فرانسه و مترجم قسمتی دیگر از سفرنامه شاردن، یاری گرفته است و در واقع بیش از نصف متن توسط پروفسور ساساکی ترجمه شده است. نثر ترجمه به طور کلی روان و فصیح است. عنوانهای فرعی که در اصل متن وجود نداشته و توسط مترجمان گذاشته شده است مناسب به نظر می‌رسد. در جاهایی که شاردن به محتوای قسمتهای دیگر سفرنامه خود اشاره کرده باشد، آدرس قسمت اشاره شده را آورده‌اند و این نیز به کار مطالعه سهولت می‌بخشد.

اهمیت این کتاب در قسمت تعلیقات آن است که شامل ۵۸۳ تعلیقه می‌باشد. پروفسور هانه‌دا سعی نموده است صحت و بطلان توصیف شاردن را مورد بررسی قرار بدهد. برای این منظور از سه گروه از منابع استفاده شده است. منابع معاصر فارسی از قبیل تواریخ سنواتی و تذکره‌های شعرا جهت شناسایی دقیق اشخاص یا وقایع مذکور در سفرنامه مورد استفاده قرار گرفته است. تواریخ محلی و تحقیقات درباره آثار تاریخی اصفهان به زبان فارسی که در قرن اخیر میلادی به رشته تحریر درآمده است، برای شناسایی محلات، کوچه‌ها، ساختمانها و غیره به مؤلف یاری نموده است. گروه سوم سایر سفرنامه‌ها و گزارشهای اروپاییها است که در راستای منبع شناسی سفرنامه شاردن و روشن ساختن فعالیت‌های اروپاییها در شهر اصفهان مفید واقع شده است. در کتابنامه این کتاب ۳۱ اثر فارسی، ۱۰۹ مورد به زبانهای غربی، ۳۱ نوشته به زبان ژاپنی درج شده است. قسمت تعلیقات به مؤلف فرصت مناسبی بخشیده است تا نه تنها آشنایی عمیق خود را با ایران و اصفهان دوره صفوی به نمایش بگذارد بلکه صداقت علمی خود را نیز در کندوکاو در مفاهیم مربوط به جامعه فرانسه به خوبی نشان بدهد. مؤلف برای آنکه توصیف شاردن را با بافت کنونی شهر اصفهان مقایسه کند، در مارس ۱۹۹۵ به اصفهان سفر نموده، همراه یک نسخه سفرنامه گوچه پس کوچه‌های شهر را گشته است. حاصل این کار نیز در لابلای تعلیقات منعکس شده است و همراه عکسهایی که خود او گرفته است، عشق مؤلف را به شهر نصف جهان نمایان می‌سازد.

قسمت مدارک متشکل از نقشه‌ها، طرحهای مهندسی ساختمانها، عکسها و مقاله کوتاهی است تحت عنوان «زندگی شاردن و توصیف اصفهان». به یکایک نمودارها و عکسها که شماره‌گذاری شده‌اند، در متن و تعلیقات ارجاع داده شده است و منظور مؤلف از درج آنها

سفرنامه ژان شاردن (Jean Chardin) از منابع طراز اول تاریخی است که درباره ایران دوره صفوی داده‌ای منحصر به فرد را با دقت شگفت‌آوری به دست می‌دهد. از این سفرنامه تاکنون قسمتهای مختلف به زبان ژاپنی ترجمه شده است. کتابی که اینک مورد بررسی قرار می‌گیرد، ترجمه و بررسی قسمتی است که در توصیف شهر اصفهان پایتخت باشکوه صفوی می‌باشد.

مترجم و مؤلف کتاب پروفسور هانه‌دا اصلاً متخصص تشکیلات نظامی و حکومتی ایران در دوره صفوی است، ولی علاقه علمی ایشان از این فراتر رفته در چند سال اخیر در موضوع «شهرگرایی» (Urbanism) در جهان اسلام و دیگر مسائل نیز با زبانهای ژاپنی، فرانسوی و انگلیسی کتب و مقالاتی تألیف نموده است. از این لحاظ می‌توان گفت که سفرنامه شاردن و شهر اصفهان در دوره صفوی در کانون علاقه‌های گوناگونشان قرار دارد.

مؤلف در مقدمه کتاب بعد از آن که به اهمیت این قسمت از سفرنامه شاردن برای پژوهشها در باب شهر و معماری جهان اسلام، تاریخ ایران، مردم شناسی، جغرافیای تاریخی و غیره اشاره نموده، تأسف خود را ابراز می‌کند که با وجود چنین اهمیت تاکنون از این منبع مهم آنگونه که شایسته و بایسته است استفاده نشده است. مؤلف سبب این امر را چنین دانسته است که: یک به خاطر فراوان بودن کاربرد اسامی خاص، مطالعه این سفرنامه نسبتاً دشوار است؛ دو بدون داشتن معلومات درباره جغرافیای شهر اصفهان ادراک مطالب آن مشکل است. سه به سبب مشکلاتی که جهت مقابله مطالب این اثر با مطالب دیگر منابع معاصر وجود دارد، تحقیق صحت یا بطلان توصیفات به آسانی میسر نمی‌شود و پژوهشگران در کاربرد داده‌های به دست آمده تأمل می‌کنند. (ص ii-i). غرض مؤلف از تهیه این اثر این است که با به کاربردن منابع مختلف و با گذاشتن تعلیقات مفصل این اشکالات را تا حد ممکن برکنار نماید و مواردی را برای مطالعات ژرفنگارانه سفرنامه شاردن فراهم کند.

این اثر از چهار قسمت اصلی تشکیل شده است که به ترتیب، قسمت متن ترجمه (ص. ۱۸۸-۵)، قسمت تعلیقات (ص. ۲۸۳-۱۸۹)، قسمت مدارک (ص. ۲۸۳-۲۸۵) و فهارس مختلف (ص. ۳۹۱-۴۱۳)

ایشان در این شماره نشر می‌یابد.

م. ص

بی‌نوشته:

عنوان فرانسوی این اثر با عنوان ژاپنی آن اندکی تفاوت دارد.

Masashi HANEDA, *Description de la ville d'Isfahan par Jean Chardin*. Tokyo: Institut des études orientales, Université de Tokyo, 1996, V+413 pp.

Yasuyuki SASAKI & Sumiko SASAKI (trs.), *Sharudan Perusia Kikou*, Tokyo, 1993

(ژاپنی، سفر پارس) Naoji OKADA, *perusia Kenbunki*, Tokyo, 1997

(شیده‌ها در پاریس)

اثر اول ترجمه قسمت سفر شاردن از پاریس به اصفهان است و اخیراً ذکر ترجمه قسمت گزارش اوضاع پارس می‌باشد. هر دو مترجم متخصص ادبیات فرانسه‌اند و مترجم اثر دومی همسر خانم پروفسور ایمی‌کو اوکادا (Emiko OKADA) ایرانشناس سرشناس نیز هست.

این ترجمه براساس "Description particulière de la ville d'Isfahan, capitale de perse"

L. Langlaès (éd.), *Voyages du Chevalier Chardin, en perse, et autres lieux de l'Orient*, 10 vols., Paris, 1811, vol. 7, pp. 273-492

انجام گرفته است. مترجم در موارد لازم به چاپ استریم در

سال ۱۷۱۱ نیز مراجعه نموده است.

ایشان صاحب دو کتاب به زبانهای فرنگی می‌باشند.

Le chah et les Qizilbas. Le système militaire safavide, Berlin, 1987: *Islamic Urban Studies: Historical Review and Perspectives*, (co-editor), London, 1994.

東京大学東洋文化研究所報告

シャルダン『イスファハーン誌』研究

17世紀イスラム圏都市の肖像

羽田 正 編著

1996年

کاملاً مشخص بوده خواننده را سرگشته نمی‌گذارد. مقاله «زندگی شاردن» نیز با کاربرد مآخذ جدید تنظیم شده است و درباره زندگانی شاردن و مراحل شکل‌گیری یک اثر تحت عنوان «سفرنامه شاردن» اطلاعات مورد نیاز را به دست خواننده می‌دهد.

فهارسی که بر طبق دو سیستم نوشتاری، ژاپنی و لاتین برای اسامی اشخاص، اسامی اماکن، ساختمانها و اصطلاحات تنظیم شده است، با اینکه بسیار مفصل نیست، به سبب گزینش مناسب به طور کافی قابل استفاده می‌باشد.

سفرنامه شاردن مثل دیگر کشورها در ژاپن نیز از دو لحاظ مورد توجه قرار گرفته است. دیدگاه اول ایرانشناسی است که ترجمه پروفسور هانه‌دا به خوبی نشانگر آن است و دیدگاه دوم ادبیات و تاریخ اندیشه در فرانسه است. از آنجا که سفرنامه شاردن بر اندیشه‌های متفکرانی از قبیل منتسکیو، ولتر و روسو تأثیر گذاشته است، متخصصان ادبیات فرانسه نیز به این سفرنامه توجه کرده‌اند. ترجمه‌های دیگر سفرنامه شاردن توسط پروفسور ساساکی و پروفسور اوکادا این امر را نمایان می‌سازد. در نتیجه، از ۱۰ جلد چاپ ۱۸۱۱ سفرنامه شاردن تاکنون حدود ۵ جلد به ژاپنی برگردانده شده است. این امر بسیار جالب توجه است زیرا نه تنها نشان می‌دهد که میان دو رشته ظاهراً جداگانه همکاری تنگاتنگی ایجاد شده است بلکه حاکی از آن است که در محیطی غیر عربی و غیر ایرانی مانند ژاپن پژوهشهایی انجام می‌گیرد که با دیدگاه منحصر به فردی که هم به سوی غرب و هم به سوی شرق باز باشد، مآخذ غربی - ایرانی مانند سفرنامه شاردن را مورد مذاکره قرار داده است. اثر حاضر که نه صرفاً ترجمه سفرنامه شاردن است بلکه باید گامی شناخته بشود. مؤلف در آخر کتاب اعتراف می‌کند که به خاطر کمبود وقت و تنبلی خود (!) مطمئن نیست که کار خود را به نحو احسن انجام داده باشد، و می‌نویسد که سعی خواهد کرد در فرصت دیگر این اثر را تصحیح و نکاتی را بر آن اضافه کند (ص. ۳۸۱). امید است این کار به زودی انجام بگیرد و این دفعه خصوصاً قسمت تعلیقات به یکی از زبانهای بین‌المللی نگاشته بشود تا مورد استفاده و انتقاد متخصصان در سطح جهان قرار بگیرد.

• یادداشت:

آقای کازونو موریموتو، از پژوهشگران فعال کشور ژاپن و عضو مؤسسه خاورشناسی دانشگاه توکیو هستند که اینک دوره تحصیلات عالی دکتری تاریخ را در گروه تاریخ دانشگاه تهران می‌گذرانند. در زمینه اصلی پژوهشهای ایشان بررسی درباره علم انساب سادات در سده‌های چهارم و پنجم هجری قمری است. معرفی ترجمه ژاپنی قسمت شهر اصفهان سفرنامه شاردن به قلم خود ایشان به زبان فارسی است و جز تغییراتی مختصر، متن نوشته فارسی